

TÜRKLERİN UNUTULMAYAN DOSTU MUHAMMED İKBAL*

Mustafa Sarper ALAP**

---

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

**Kırıkkale Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, El-mek: saralp33@hotmail.com

ÖZET

Muhammed İkbal, Pakistan'ın en önemli şairlerinden birisidir. Ülkesinin bağımsız bir ülke olmasının temellerini atmıştır, fakat bu mutlu anı görememiştir. Çok iyi bir tahsil hayatı vardı, çocukluğunda eğitim için çeşitli zorluklarla karşılaşsa da eğitimini hiç aksatmadı, en iyi hocalar ona ders verdiler. Üniversite'de okumak için uzak yerlere gitti, üniversite sonrası tahsilini en iyi üniversitelerde yaptı, mezuniyetten sonra hukuk alanında çalıştı ve vefatına kadar avukatlık mesleğini sürdürdü. Hindistan'da yaşayan Müslümanların sesi oldu, Pakistan'ın kurulmasında çok büyük katkısı oldu.

Muhammed İkbal Türkleri çok severdi ve Türklere karşı çok büyük bir ilgisi vardı, bu sevgi ve ilgi öylesine büyüktü ki ülkemizin karşılaşmış olduğu birçok savaşlarda ve zorluklarda hep yanımızda oldu. Belki kilometrelerce uzaktaydı ama ülkesinde Türklere yardımcı olmak için mitingler yaptı, Türkler için şiirler yazdı.

Kurtuluş Savaşında ülkemizin düşmanlarla olan mücadelesinde Muhammed İkbal, bir kurban bayramı günü insanlara ülkemiz için dua etmelerini istedi. Muhammed İkbal bir Mustafa Kemal Atatürk hayranıydı ve her zaman Atatürk için övgü dolu konuşmalar yaptı, Atatürk'ün kahramanlıklarını halkına anlattı. O, aynı zamanda bir Mevlana Celaleddin Rumi hayranıydı, Mevlana'ya öyle bir bağlıydı ki adeta et ve tırnak gibiydiler. Aynı zamanda İkbal, ülkemiz şairi Mehmet Akif Ersoy ile sıkı bir dosttu. Dostlukları boyunca şiirlerini birbirlerine gönderdiler.

Muhammed İkbal için ülkemizde yazılmış bir çok kitap ve onun eserlerinin Türkçeye çevrilmiş kitaplarına ülkemiz insanları ve araştırmacılar tarafından büyük ilgi gösterilmektedir.

Anahtar Kelimeler: İkbal, Türkiye, Atatürk, Rumi, Ersoy

TURK'S UNFORGETTABLE FRIEND MUHAMMED IQBAL

ABSTRACT

Muhammad Iqbal, Pakistan is one of the most important poets. Laid the foundations of the country is an independent country, but could not see this happy moment. Iqbal had collected a very good life, in his childhood education training to the various challenges they thought would cease, the best teachers gave him lessons. Iqbal went to distant places to study at the university, the university has made the best universities in the collection of post-graduation and he worked in the field of law and continued to practice law until his death. He was the sound of the Muslims living in India, was an important contribution to the establishment of Pakistan.

Muhammad Iqbal was very fond of the Turks and the Turks had nothing to do with a very large, so large that the country experienced the love and attention that was always at our side in many battles and challenges. Maybe it was miles and miles away, but the country rallies to help the Turks. He wrote poems for Turks.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Muhammad Iqbal “War of Independence” struggle with the enemies of our country, on the feast of sacrifice asked them to pray for the people of our country. Muhammad Iqbal an admirer of Mustafa Kemal Ataturk, Iqbal gave speeches full of praise for Ataturk, he told the people of Ataturk’s heroism. Iqbal is also a fan of Rumi, he was so dependent that to Rumi, they relations as meat and nail dependent. At the same time Iqbal, the poet Mehmet Akif Ersoy country with a tight friend. Sent poems to each other for friendship.

Muhammad Iqbal was written in our country for many books and books of his works were translated into Turkish by the researchers of the people in our country are of great interest.

Key Words: Iqbal, Turkey, Ataturk, Rumi, Ersoy

Türklerin Unutulmayan Dostu Muhammed İkbal

Pakistanlı filozof-şair Muhammed İkbal 9 Kasım 1877’de Pencap bölgesine bağlı Siyalkot’ta doğdu. Ataları Brahman olan İkbal’in çok saygın bir ailesi vardı. Bu saygının önemi ise çok yüksek bir kastta olan Brahmanlardan olmalarıydı. Sonraları İkbal’in ailesi Müslümanlıkla tanıştı. İkbal’in atalarının İslam ile tanışması konusunu şöyle özetleyebiliriz.

Muhammed İkbal’in babası Şeyh Nur Muhammed dindar ve sufi bir zattı.¹ O, çok bilgili bir insandı. Nur Muhammed, çarşıda esnafılık yapıyor, küçük dükkânında baba mesleği olan fes satışı yapıyordu. Aynı zamanda Tasavvuf büyüklerine beslediği derin sevgi ve saygı ile dine bağlılığı sebebiyle çevresinde “okumamış filozof” olarak tanınmıştı. Kendisinde var olan bilgileri insanlara aktaran Nur Muhammed’in dini sohbetleri bir ders gibiydi. Çarşının bütün esnafı onun dükkânında bir araya gelip onu dinlerdi. Bu eşsiz sohbetlerden Muhammed İkbal’de çok hoşlanırdı. Babasının sohbetlerini hiç kaçırmaz ve bütün konuşulanları dikkatle dinlerdi.

Muhammed İkbal’in annesi ise İmam Bibi idi. İyi huylu saf bir İslam kadınıydı.² Her zaman oğlunun yanında olan şefkat dolu bir anneydi. O’da çocuğunun yüksek ahlakla yetişmesi için hayli çaba harcamıştır. 1914’te bu örnek Müslüman anne vefat edince İkbal yürek acısını “Rahmetli Annemin Anısına” adlı şiirinde dile getirmiştir.³

Muhammed İkbal, ilkokul çağına gelmeden önce evde Kuran dersleri almıştı. Bu sayede Kuran-ı Kerim’i düzgün ve güzel bir şekilde okumayı öğrenmişti. Derslerde arkadaşıyla yapmış olduğu tekrarlar derslerinde başarılı olmasını sağlamıştı. Ezberleyerek öğrendiği Kuran’ın dili olan Arapça’ da kendisi için iyi bir temel olmuştu.

Muhammed İkbal, liseye İngilizce eğitim veren Scotch Mission College (İskoçya Misyon Lisesi)’nde başladı. 1893 yılında

İkbal, bu okuldan da dereceyle mezun oldu. İkbal, Mir Hasan’ın gözetiminde yeteneklerini sergilemiş, bir yandan ülkesinin haline, öte yandan da aşk ateşiyle yanmaya başlamıştır. Bunu sezen hocası kendisini şiir yazmaya teşvik etmişti.⁴

¹Çelik, İsa, *Muhammed İkbal’in Tasavvufi Düşüncesi*, Kaknüs Yay., İstanbul, 2004, s. 16

²İkbal, Muhammed, *Benliğin işaretleri*, Çev. Ahmet Metin Şahin, Irmak Yay., Bursa, 1998, s. 8

³İkbal, Muhammed, *Doğudan Esintiler*, Çev. N. Ahmed Asrar, İş Bankası Yay., İstanbul, 1988, s. 4

⁴İkbal, Muhammed, *Benliğin işaretleri*, Çev. Ahmet Metin Şahin, Irmak Yay., Bursa, 1998, s. 8

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Muhammed İkbâl, liseden sonra 2 yıl da İskoçya Misyon Lisesi'nin yüksek bölümünde okudu. Bu okulda hem Doğu hem de Batı tarzında eğitim gördü ve 10 yıllık eğitim serüveni 1895 yılında tamamlandı.

Tahsilini üniversitede devam ettirmek isteyen İkbâl, ummadığı bir engelle karşılaştı. O da bulunduğu şehir Siyalkot'ta üniversite olmamasıydı. Ancak eğitimde engel tanımayan İkbâl, üniversite eğitimini yapmak üzere Lahor şehrine gitti. Lahor'da en seçkin üniversite olan Government College (Devlet Yüksek Okulu)'na kaydoldu. Orada 2 yıl eğitim gördü. İkbâl'in şansından olsa gerek, gençlik yıllarında; kişiliğinin yön aradığı dönemde Mir Hasan ve Prof. Arnold gibi iki değerli hocadan ilim tahsil etti.⁵

Okuldaki hocası Prof. Arnold, İkbâl'e çok yardımcı oldu. İkbâl, Arnold'dan sürekli seçmeli dersler aldı ve bu okulda da başarıyla okudu. İkbâl, altın madalya alarak buradaki lisans eğitimini tamamladı. Aynı okulda Yüksek Lisans eğitimini de yaptı ve buradan da 1899 yılında mezun oldu. Artık İkbâl için öğrendiklerini öğretme zamanı gelmişti. İlk olarak Lahor'da Oriental College'de akademisyenlik yapmaya başladı. Bu okulda Arapça dersleri veren İkbâl, diğer yandan Government College'de Felsefe dersleri verdi.

İkbâl, 1905'te eğitimine yeni ufuklar açmak için İngiltere'ye hareket etti. Bu kararında hem ülkesinde karşılaştığı zorluklar; hem de hocası Thomas Arnold'un tavsiyeleri etkili olmuştu.⁶

Muhammed İkbâl, İngiltere'ye gitti, Cambridge Üniversitesi'ne bağlı Trinity College'e kaydını yaptırdı ve burada da ünlü Prof. Mr. Taggart'ın öğrencisi oldu, ayrıca ünlü oryantalistler R. A. Nicholson ve R. G. Browne ile de dostluk kurdu. İkbâl, 1908 yılında Almanya'ya gitti ve Almanya'nın Münih şehrinde bulunan Münih Üniversitesi'ne doktora için kaydını yaptırdı. F. Hommell danışmanlığında tezini, Cambridge Üniversitesi'nde yazmış olduğu "The Development of Metaphysics in Persia" (İran'da Metafizik'in Gelişmesi) üzerine yaptı. İngilizce kaleme alınan bu eser sonraları Almanca ve Urdu'ya çevrilip yayımlanmıştı.⁷ İkbâl, 4 Kasım 1907 tarihinde Felsefe alanında Doktora unvanını almıştı. Aynı zamanda Heidelberg'de 6 ay kaldığı sürede Almancasını kuvvetlendirmişti.⁸

Artık bir hukukçu olan İkbâl, İngiltere'ye geri döndü ve Londra'da School of Since (Siyasal Bilgiler Akademisi)'nde avukatlık eğitimine katılarak avukatlık Belgesi aldı ve bunun yanında Prof. Arnold'un vekili olarak Arap dili dersleri verdi.

İkbâl, 1908 yılında da İngiltere'de bir dizi İslam konulu konferanslar verdikten sonra ülkesine dönüş hazırlıkları yapmaya başladı. İkbâl'in Avrupa'da geçirdiği 1905 ile 1908 yılları arasındaki zaman onun hayatına şekil veren devreydi.⁹

Muhammed İkbâl, 27 Temmuz 1908 yılında üç buçuk yıl kaldığı Avrupa'dan Lahor'a döndü. O'nu dönüşünde büyük bir halk grubu kıvançla karşıladı. İnsanlar havalı bir insan beklerken, bildikleri tanıdıkları İkbâl'in değişmediğini anlayınca çok mutlu olmuşlardı.

Muhammed İkbâl, ülkesine döndükten sonra bir süre dinlendi. Daha sonra Government College'de felsefe ve İngiliz filolojisinde akademisyenlik yaptı. Bu dönemde avukatlığa da başlamış olan İkbâl, iki buçuk yıl avukatlığı ve hocalığı birlikte yürüttükten sonra öğretim üyeliğinden istifa etti

⁵Soydan, Celal, *Aşk ve Tutku*, Akçağ Yay., Ankara, 1999, s.4

⁶İ.B.Ş.B.K.İ.D.B, *Uluslararası Muhammed İkbâl Sempozyumu Bildirileri*, İ. B. B. Yay., İstanbul, 1997, s. 226

⁷İkbâl, Muhammed, *Şarktan Haber*, Çev. Ali Nihat Tarlan, Sufi Yay., İstanbul, 2006, s. 12

⁸Ayaşlı, Münevver, *Haminne'nin Suret Aynası*, Timaş Yay., İstanbul, 2009, s. 133

⁹Türk-Pakistan Kültür Cemiyeti, *Muhammed İkbâl*, Tisa Mat., 1969, s. 2

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Muhammed İkbal, 1935–1937 yılları arasında Bhopal’e giderek ışın tedavisi görmüştü ve bu şehirde bulunduğu zamanlarda Riyaz Mesud’un evinde kalmıştı. 1937 yılında kanser olduğunu öğrenmiş ve gözlerine katarakt inince de yazılı şeyleri okuması iyice zorlaşmıştı.

1938 yılında İkbal’in hastalığı gitgide artmıştı. Hastalık onu iyice güçten düşürmüştü, hatta bir ara oğlu Cavit’i bile tanıyamaz hale gelmişti. Özellikle 1936 yazından itibaren sağlığı her geçen gün daha kötüye gitmişti. Hayatını Müslümanlara adayan ve tek bir ulus olarak Pakistan’ı kurma düşüncesinin mimarı Muhammed İkbal’e, bu uzun hastalık döneminde yerli yabancı her türlü tedavi uygulanmıştı, ancak sağlığına bir türlü kavuşamayan Muhammed İkbal 21 Nisan 1938 yılında saat 5 civarında vefat etti.¹⁰

Muhammed İkbal’in Türkiye’ye ve Türklere Bakışı

Muhammed İkbal, bir Türkiye sevdalısıydı. O, Türkiye ile çok yakından ilgilenmişti. Türklerin zaferleriyle her zaman övünmüş olan İkbal, Türkler için kahramanlık şiirleri yazmış ve kendi ülkesi insanlarına Türklere yardım için sürekli ön ayak olmuştur.

Türkiye’de Muhammed İkbal’i bağrına basmıştır. Ülkemiz üniversitelerinde Muhammed İkbal için sempozyumlar, konferanslar düzenlenmiştir ve düzenlenmeye de devam edilmektedir. Mevlana konulu sempozyumlarda da İkbal konulu toplantılar yapılmaktadır. Ayrıca, Mevlana Celaleddin-i Rumi Hazretlerine göstermiş olduğu sevgi ve bağlılığından dolayı onun için Mevlana Dergâhı içinde özel mir makam yapılmıştır.

Türkiye ile Pakistan arasında eşine az rastlanan dostça ve kardeşçe ilişkiler bulunmaktadır. Öyle ki, bu yakın ilişkiler çoğu kez “iki devlet, bir millet” olarak ifade edilmiştir. Himalaya eteklerindeki Müslümanlar hiçbir zaman Türkiye ve Türkler ile içtenlikle bezenmiş bağlılıklarını koparamamışlardır.¹¹

Birinci Cihan Harbinin sonunda parçalanan Osmanlı İmparatorluğu’nun has mayası Türk’ü bir anavatanda avucuna alıp ondan yeni Türkiye’yi kurmaya savaşan Mustafa Kemal ve arkadaşlarının sesine ilk kulak veren, ümit bağlayanlar da Hint Yarımadası’ndaki Müslümanlardı.¹²

Türk’ün kara günlerinde, dünya Türk’ün varlığından ümidi kestiği anlarda köklü tarihimizi bilerek, Türk kahramanlığına hayran olarak, ona güvenerek bu imanı kendi Milletine aşlayan Pakistan’ın büyük milli şairi ve mütefekkeri Dr. Muhammed İkbal’di.¹³

Hint bağımsızlık savaşçılarının şairi, Türk milletinin istiklali ile yakından ilgilenmiştir. Türk milletinin acı ve tatlı anları zaferlerini paylaşmıştır.¹⁴

Allame Dr. Muhammed İkbal, Hint-Pakistan topluluğunun bir ferdi olarak kardeş Türk milletine karşı duyduğu yakın ve sıcak ilgiyi gönülden paylaşmakla kalmamış, bir şair ve düşünür olarak acı ve sevinçlerini eşsiz anlatım gücüyle milletine ve dünyaya duyurmuştur. Hatta faal bir politikacı olarak Türk’ün hakkını zaman zaman kuvvetle savunmuştur.¹⁵

Aynı zamanda Büyük Türk dostu olan İkbal, Hindistan’da Türklere karşı olan ilgi ve sevgisinin artmasına ön ayak olmuştur. Bu sevginin onun ününe de katkısı olduğu kesindir.¹⁶

¹⁰Soydan, Celal, *Aşk ve Tutku*, Akçağ Yay., Ankara, 1999, s. 12

¹¹İkbal, Muhammed, *Doğudan Esintiler*, Çev. Dr. N. Ahmed Asrar, İş Bankası Yay., İstanbul, 1988, s. 41

¹²Türkiye-Pakistan kültür Cemiyeti, *Türkiye’de Dr. Muhammed İkbal*, Ord. Dr. Kazım İsmail Gürkan, İkbal ve Pakistan, Sırlar Mat., İstanbul, 1962, s. 23

¹³Türkiye-Pakistan Kültür Cemiyeti, a. g. e., s. 24

¹⁴Dayanır, Kemal, *Büyük Türk Dostu Muhammed İkbal*, Merve Yay., Ankara, 1984, s. 46

¹⁵İ.B.Ş.B.K.İ.D.B., *Uluslararası Muhammed İkbal Sempozyumu Bildirileri*, bkz. N. Ahmad Asrar, Muhammed İkbal’in Eserlerinde Türkiye ve Türkler, İ. B. B. Yay., İstanbul, 1997, s. 76

¹⁶Dayanır, Kemal, *Büyük Türk Dostu Muhammed İkbal*, Merve Yay., Ankara, 1984, s. 46

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

İkbal, Türkleri ve Türkiye'yi her zaman ideal olarak görmüş ve göstermiştir. Tarihte Türkler ile yakın ilişkisi bulunmayan doğular özellikle Müslüman memleketler için Türkler ideal insanlardır. İkbal, Pakistan'ın gerçek sesi olduğu kabul edilirse; bu ilişkiye Türk ve Pakistan ilişkisi demek mümkün olur kanaatindeyiz.¹⁷

Türkiye'ye karşı Trablusgarp ve Balkan savaşları açıldığı zaman İkbal, memleketinde avukatlık yapıyor ve şiir yazıyordu. Balkan savaşının bize bir felaket getirmesi onu çok coşturmuş, "Şekva" başlıklı uzun bir manzume ile Allah'a adeta isyan etmişti.¹⁸

Dr. Muhammed İkbal, Türkiye ve Türk milletinin kaderi ile de yakından ilgilenmiştir. O, kardeş milletin önce acıları, sonra da zaferleri için neşideler söylemiş, Hint-Pakistan Yarımadası'nda Müslüman halkın göstere geldiği yakın ve sıcak ilgiyi gönülden paylaşmıştır.¹⁹

İkbal'in şiirlerinin önemli bir bölümü, Türkler ve Türklerin kurtarıcısı Mustafa Kemal Paşa'nın eşsiz yiğitlik cesaret, sebat, kararlılık, özgürlük tutkusunu ve övgüsünü kapsamıştır.²⁰

İkbal, Türkleri öven nazım ve gazellerini söylediği zaman, aşağı yukarı, tüm İslam âlemi çöküntü halindeydi, yağma ve talanın baş hedefiydi. Dünyadaki bütün Müslüman ülkeler bir buhran içine düşmüşlerdi. Karamsarlık ve umutsuzluk öylesine kuşatmıştı ki onları, mukavemet güçleri tükenmişti. İlkti ya da son, açtı ya da kapalı, eski milleti ya da yeni, hepsinin menzili, yok olmayı gösteriyordu. Ancak Allame İkbal, bu karamsarlık ve umutsuzluk döneminde bile, Türklerin yiğitlik ve özgürlük sıkıntılarında bir umut ışığı sızdığını gördü. Çünkü bütün İslam âleminde hiçbir zaman köle olmamış ve köleliği kader sayarak kabul etmemiş tek Müslüman millet Türk milleti idi; bu millet tam aksine mücadele ve mukavemeti sayesinde emperyalist güçleri yenerek hürriyetini korumuştur.²¹

İkbal, evvela Trablus-i Garp (Trablusgarp) savaşları sırasında şehit düşenlere hayranlığını, Urdu dilinde yazmış olduğu kitaplarından olan "Bang-i Dera" daki "Huzur-i Risalet-Meabda" şiirinde (1911-1912) çok dokunaklı, içli bir ifade ile ifade etmiştir. Hz. Peygamber'in manevi, Yüksek huzurunda ona; "Sen cihan bahçesinden bir rayiha biçiminde çıktın, bize ne hediye getirdin?" diye sormaları üzerine, şairin verdiği cevap Türk kahramanlığının takdiri konusunda adeta eşsizdi. İkbal, meal bakımından der ki: "Efendimiz, bir kâse sunuyorum. Bu kâse içindeki şey cennette bile bulunmaz. Bunun içinde ümmetin namusu parlıyor. Trablus şehitlerinin kanları onun içindedir."²²

Türk Kurtuluş Savaşı'nın en ümitsiz anlarının yaşandığı 1921 yılında Yunanlılar Ankara yakınlarına kadar gelmişlerdi. Yunanlıların bu saldırıları karşısında Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin bazıları, başkentin, kayseri hatta Sivas'a nakledilmesini isterlerken, Mustafa kemal bütün İslam âlemini ayağa kaldıran bir beyannameyi kaleme aldı. "Bütün İslam yüreklerinin bir kalp halinde çarpması için kendisini perişan eden Türk milletine Müzahir Olun" mealindeki bu beyannamenin ardından yayınlanan bir başka beyannameye şu satırlar vardı: "İslam'ın her tarafında duçar-ı hezimet olan sancakları Anadolu'da toplanmıştır." Bu beyannameleri 250 bin kişinin Kurban bayramı namazı için toplandığı Lahor'daki tarihi Badşahi Camii'nde okuyan Muhammed İkbal, uzun bir konuşma yaptı ve şöyle dedi: "Dua edelim kardeşlerim, o bayrak, o burçlardan kıyamete kadar düşmesin. İslam'ın güneşi kararmasın, Allah, Müslümanları

¹⁷Dayanır, a. g. e., s. 46

¹⁸Pakistan Sefareti Basın Ataşeliği, *Rumi ve İkbal*, La Turquie Mat., Yaz. Nurettin Artam, İstanbul, 1952, s. 61

¹⁹Karahan, Abdulkadir, *Doğudan Gelen Ses İkbal*, Ufuk Kit., İstanbul, 2001, s. 36

²⁰İ.B.Ş.B.K.İ.D.B, *Uluslararası Muhammed İkbal Sempozyumu Bildirileri*, bkz. Yaz. A. Bahtiyar Eşref, İ. B. B. Yay., İstanbul, 1997, s. 57

²¹İ.B.S.B.K.İ.D.B, a. g. e., s. 57

²²Karahan, Abdulkadir, *Doğudan Gelen Ses İkbal*, Ufuk Kit., İstanbul, 2001, s. 36

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Hıristiyanlara karşı savunan Büyük Lider Mustafa Kemal'e yardım etsin. İslam'ın son askerlerini muzaffer kılsın."

İkbal'in bu çok ünlü konuşmasından sonradır ki, Hint yarımadası Müslümanları, Türk kardeşlerine büyük bir maddi destek sağlamışlardır.²³

Muhammed İkbal, Türk ordusunun lideri ve Türk Milletinin en güvendiği isim olan Başkomutan Mustafa Kemal Atatürk'e ve onun göstermiş olduğu kahramanlıklara hayrandı. İkbal, her zaman Atatürk'ü ve yapmış olduğu kahramanlıkları her zaman eserlerinde dile getirmiştir.

Dr. Muhammed İkbal'in Mustafa Kemal Atatürk'e asıl hayranlığı İstiklal Harbi sırasında: Türk ordusunun, O'nun komutasındaki azimli, imanlı mücadele günlerinde görülmektedir.²⁴

İkbal, Darb-ı Kelim kitabında da "Maşrık" başlıklı bir kıtasında Türk kurtarıcısını söz konusu etmiştir. "Türkiye, o ilk İslam ülkesi idi ki: Düşman saldırısından en zayıf sanıldığı bir dönemde kendisini kurtarmış, düşmanını denize dökmüş, hasmının belini kırmıştı"; ayrıca Ortaçağ'dan kalma bazı düşünce ve görgülerden de sıyrılmıştı. Yeni ve medeni bir hayata yönelen ilk İslam devleti de o olmuştu. İşte İkbal bütün bu sebeplerle Mustafa Kemal Paşa'nın, kişiliğinde hayal ettiği büyük İslam komutan ve kahramanını selamlıyordu.²⁵

1922 yılında Kemal Atatürk, milletini büyük bir zafere şevk ettiği zaman İkbal, "İslamiyet'in Doğuşu" adlı en güzel şiirini yazmıştı. Türkün zaferini yücelterek hala köle halinde bulunan Müslümanlara hitabetti:

Kölelikte ne kılıçların ne de planların hiçbir kıymeti yoktur,

Fakat imanın şevki tuttuğu zaman, bütün zincirler parça parça olur.

Ancak sarsılmayan bir iman, devamlı faaliyet ve aşk, bu dünyayı fethedebilir.

İnsanın hayat mücadelesindeki kılıçlar bunlardır!

Devam ederek, Türklerin matlup gayeye ulaşmaları için nasıl sıkıntılı ve ateşli bir imtihandan geçtiklerini anlatıyor:

Osmanlıların üzerine bir keder dağı yıkılmışsa sen hiç üzülme,

Çünkü şafak yüz bin yıldızın kanı dökülmeden sökmez!²⁶

İkbal ile Mevlana'dan bahsetmek et ile tırmaktan söz etmek gibi bir şeydir. Bu iki şair ve mütefekkir arasındaki manevi bağ ve şiir ile düşüncelerindeki benzerlik öylesine belirgin, öylesine iç içe, öylesine sağlam ve açıktır ki, bunun başka bir örneğini bulmak zordur. Pakistan'ın şairi Allame Dr. Muhammed İkbal'in şiirini ve felsefesini bilen biri, kendisinin İslam kültürünün büyük siması Mevlana Celaleddin Rumi'ye ne kadar bağlı, ne kadar hayran olduğunu kolaylıkla anlayabilir. Aynı şekilde Mevlana'nın şiiri ve tasavvufuna vakıf olan biri, kendisinin İkbal'e ne kadar yakın olduğunu sezebilir. Kendisine (Rumi-i Asr) Asrın Mevlana'sı denilen Allame Dr. İkbal, gerçekten de Mevlana'nın engin aşk felsefesinin, hayat ve dünya görüşünün çağımızda en büyük yorumcusu olan bir filozof şairdir.²⁷

İkbal, Mevlana'yı bir bütün olarak almış, bu dinamik tasavvuf anlayışını orijinal bir şekilde çağdaş bir görünüm kazandırmıştır. İkbal, Mevlana'yı kendisine ruhi önder olduğunu ısrar ve

²³İ.B.Ş.B.K.İ.D.B, *Uluslararası Muhammed İkbal Sempozyumu Bildirileri*, bkz. Yaz. A. Nadim Asrar, İ. B. B. Yay., İstanbul, 1997, s. 78

²⁴Karahan, Abdulkadir, *Dr. Muhammed İkbal'in Türkiye ve Atatürk Hayranlığı*, Edb. Fak. Yay. İstanbul, 1981, s. 83

²⁵Karahan, a. g. e., s. 84-85

²⁶Pakistan Sefareti Basın Ateşeliği, *Rumi ve İkbal*, La Turqie Mat., Yaz. M. Beşir Ahmed, İstanbul, 1952, s. 22

²⁷Karahan, Abdulkadir, *Doğudan Gelen Ses İkbal*, Ufuk Kit., İstanbul, 2001, s. 35

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

övünç ile söyler. İkbâl, 1911'den beri mevlevîdir. İkbâl'in eserlerinde yılların bu aşkı körüklediğini gösterir. Her Farsça eseri Mevlana'ya telmih ile başlar ve ondan alınmış bölümler görülür. En olgun eseri olan "Cavidname" (Sonsuzluğun Kitabı) de manevî seyahatinde Mevlana daimi rehberi olduğu görülür. İkbâl'in düşüncesi Mevlana önünde secde halindedir.²⁸

Daha önceden de zaman zaman belirttiğimiz gibi, İkbâl'in bu özel ilgisini ve sevgisini her şeyden önce Mevlâna'ya bağlamak gerekir. Çünkü Mevlâna, hemen her konuda her düşünce ve her aşamada İkbâl'in manevî hocası, üstadı ve mürşidi durumundadır. İkbâl'in 1908 tarihinde yazdığı "Bilad-i İslâmiyye" isimli şiirinde, İstanbul'un uzun süre Osmanlı Devleti'nin merkezi olduğunu ve toprağında bazı sahabeler barındırdığı için Kâbe toprağı gibi olduğunu kabul etmiş ve şöyle demiştir:

"Konstanniyye (İstanbul) toprağı,
Yani kayserin diyarı, ümmetin mehdî'sinin şan-ü şevketinin parlak timsali,
Harem (Kâbe) toprağı gibi bu toprak da tertemizdir.
Eyüp Ensari'nin türbesinden şu ses geliyor:
Ey Müslüman, ümmetin kalbi bu şehirde atar,
Bu şehir yüzyıllar süren kanlı savaşların meyvesidir."²⁹

Mevlevîliğin Osmanlı Devleti'nde oynadığı rolü, İkbâl Pakistan'ın kuruluşunda rol oynamıştır. Dolayısı ile İkbâl'in mürşidi olan Mevlana, Pakistan'ın gerçek müessisi sayılır. Allame İkbâl, Mevlana'nın Pakistan şubesidir.³⁰

Mehmet Akif Ersoy ve Muhammet İkbâl, aynı tarihlerde fakat farklı coğrafyalarda yaşamış iki Müslüman şairdir. Biri 1938'de, diğeri 1936'da vefat etmiş, aynı fikirde aynı ızdırabı paylaşan fikir adamlarıdır. Akif, baytarlık okumuştur. İkbâl ise felsefe ve hukuk tahsil etmiştir. Meslekleri farklı olmasına rağmen bu iki fikir adamını birleştiren bir yakınlık vardır. Her ikisinin ortak yanı şair olmaları ve şiirlerini insanları uyandırmak için yazmalarıdır. Her ikisi de memleket meseleleriyle ilgilenen ve Müslümanları içine düşmüş oldukları manevî buhrandan kurtarmak için yazan, konuşan söyleyen fikir adamlarıdır.³¹

Pakistan'ın Milli şairi Muhammed İkbâl ile Türk milli marşının yazarı Mehmet Akif Ersoy arasında da büyük paralellik ve benzerlik vardır. Doğum ve ölüm yılları birbirine yakın olan bu iki şair, istiklal ve hürriyetin âşıklarıydılar. İkisi de coşkun ruhlu, imanlı ve korkusuzdular.

Akif:

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım diyerek, Türk milletinin hürriyet aşkını dile getirirken,

İkbâl:

Kahhari-ü gaffari-ü kuddusi ceberru diyerek, Müslümanların hem sert, hem yumuşak oluşunu haykırmıştır. İki şairin görüşü arasında öyle benzerlikler vardır ki buna şaşmamak elde değildir.³² Mehmet Akif ile İkbâl'in ayrıldıkları en mühim nokta yetişme tarzları ve yetiştikleri

²⁸Dayanır, Kemal, *Büyük Türk Dostu Muhammed İkbâl*, Merve Yay., Ankara, 1984, s. 51

²⁹Kılıç, Cevdet, *Bir Türk Dostu ve Mevlâna Hayranı Muhammed İkbâl*, Elazığ, 2007, s. 161

³⁰Dayanır, a. g. e., s. 54

³¹Kılıç, a. g. e., s. 165

³²İ.B.Ş.B.K.İ.D.B, *Uluslararası Muhammed İkbâl Sempozyumu Bildirileri*, bkz. Muhammed İkbâl'in Eserlerinde Türkiye ve Türkler, N. Ahmed Asrar, İ. B. B. Yay., İstanbul, 1997, s. 76-77

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

muhittir. Bunların her ikisi, yani hem muhitleri, hem yetişme tarzlarının iki şair üzerinde de büyük tesirleri olmuş ve bu tesirden bir türlü kurtulamamışlardır.³³

Muhammed İkbal Konulu Türkçe Yazılan Kitaplar

a. Allame Dr. Muhammed İkbal (Hayatı ve Felsefesi)

Kitapçık, İkbal'in 100. Doğum yıldönümü anısına Pakistan Büyükelçiliği tarafından 1977 yılında bastırılmıştır. 40 sayfadan oluşan bu kitapçık, İkbal'i tanımak ve onun yaşamı ve yaşamındaki faaliyetlerini bir özet halinde sunmuştur..

b. Aşk ve Tutku

Muhammed İkbal, İslam kültürünün çağımızda insanlığa kazandırdığı önemli fikir adamlarından biridir.³⁴ İslam için Müslümanları uyandırmak için çok mücadele etmiştir. Ayrıca o, Hint Müslümanlarının istikbalinin temelini oluşturmak için mücadele etmiştir.

Bu konuda çeşitli şiirler, nazımlar yazılmıştır. Bu kitapta da önemli nazımlar bulunmaktadır. Urdu dilinde yazılmış olan bu nazımların Türkçeye çevirisi Prof. Dr. Celal Soydan tarafından yapılmıştır.

Bu kitapta yazılan nazımlar 1912 ve 1936 yılları arasında yazılmıştır. Dolayısıyla onları incelerken o dönemin siyasi, sosyal ve kültürel gelişmelerinin ve İslam ülkelerinin maruz kaldığı Batı yayılcılığını da göz önünde bulundurmak gerekmektedir.³⁵

c. Bir Türk Dostu ve Mevlana Hayranı Muhammed İkbal

Muhammed İkbal ismi gerçekten büyük bir isimdir. Onun için her bilim dalından, her akademisyen, her öğrenci mutlaka bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmalardan biriside Cevdet Kılıç tarafından yazılmış olan bu yüksek lisans çalışmasıdır ve bu çalışma ayrıca kitap olarak 1997 yılında "Bir Türk Dostu ve Mevlana Hayranı Muhammed İkbal" ismiyle yayınlanmıştır.

Kitap, Giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde İkbal'in yaşadığı dönemin ve bölgenin karakteristik yapısını ortaya konmuştur.

d. Büyük Türk Dostu Muhammed İkbal

Muhammed İkbal için birçok kitap yazılmıştır. Kemal Dayanır isimli yazarımızda, Muhammed İkbal için bu kitabı yazmıştır. Kitap, 1976 yılında yayınlanmıştır.. Kitabın yazılmasında yazara Prof. Dr. İbrahim Ağa Çubukçu ve Pakistan'ın elçilik ataşesi Dr. Yakup Moğol yardımcı olmuşlardır. Kitapta çok sayıda başlık ve içlerinde yer alan kısa kısa konular vardır. Beş bölüm olan bu kitapta Muhammed İkbal'den önceki dönemde ülkedeki siyasi durum, İkbal'in hayatı, eserleri, siyasi düşünceleri, Türkler hakkında düşünceleri, tasavvuf düşünceleri, Allah anlayışı ve diğer kitaplarda ender rastlanan İkbal'in Halide Edip Adıvar ve Ziya Gökalp ile tanışmaları yer alır. Ayrıca İkbal'in sanat anlayışı, dini düşüncesi, Melek ve Peygamber anlayışı ve Kuran-ı Kerim'in yorumu kısa bir şekilde kitapta yer almıştır.

e. Çağa İz Bırakan Önderler: Muhammed İkbal

Kitap, R. İhsan Eliaçık tarafından ilk olarak 2004 yılında yayımlanmıştır, daha sonra kitabın diğer bir baskısı 2008 yılında yayımlanmıştır.

³³Ayaşlı, Münevver, *Haminne'nin Suret Aynası*, Timaş Yay., İstanbul, 2009, s. 132

³⁴Soydan, Celal, *Aşk ve Tutku*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999, s. IX (önsöz)

³⁵Soydan, a. g. e., s. X (önsöz)

Kitabın başında çok kısa bir İkbal biyografisi vardır. Kitapta önemli üç ana başlık yer almaktadır, bunlar: “Temel Eseri ve Fikirleri”, “Eleştirileri” ve “Misyonu” başlıklarıdır. Bu kitap, yazar Eliaçık’ın 2006 yılında yayımladığı “Muhammed İkbal: Hayatı-Eserleri-Fikirleri” adlı kitabın aynısıdır. Bu kitabın diğer kitaptan farkı ise İsminin farklı olması ve İkbal’in eserlerinden seçmeler kısmının bu kitapta yer almamasıdır.

f. Doğudan Gelen Ses İkbal

Kitap, Abdulkadir Karahan’ın 1974’de yayımladığı (Dr. Muhammed İkbal ve Eserlerinden Seçmeler) isimli kitabın ikinci baskısıdır ve 2001 yılında yayımlanmıştır. Sadece ismi değişmiştir. İçerik olarak ilk kitapla aynıdır, Muhammed İkbal’i anlatırken çok fazla ayrıntıya girilmiştir. Muhammed İkbal için önceden bir çalışmada bulunmamış araştırmacılar için bu kitap bir temel niteliğindedir.

g. Dr. Muhammed İkbal ve Eserlerinden Seçmeler

Pakistan’ın en meşhur şairi Muhammed İkbal, ileri görüşlü ve mücadeleci bir şahsiyetti. İkbal, verdiği mücadelelerle uyuyan bir toplumun uyanmasını sağlamıştı. O, Batı- Frenk gibi sözlerle genellikle Avrupa’nın katı yüreklilikle ün salmış bir bölüm bozuk sosyetesini eleştirmiş ve kanımızca ahlak değerlerini hiçe sayan, maddeyi bütün manevi güçlerinin önünde geçiren, merhamet ve şefkatten yoksun çevrelerden şikâyetçiydi.³⁶

İkbal, eserlerinde hem bir nasihatçi, yenileştirici, bir bakıma devrimci niteliklerle karşımıza çıkmıştır. Dr. Muhammed İkbal için şiir, toplumun emrindeki bir söz silahıdır. Muhammed İkbal’in birçok özelliklerini anlatan kitaplar yazılmıştır. Bu kitapta İkbal’i geniş bir şekilde anlatan bir kitaptır. Abdulkadir Karahan tarafından yazılan ve 1974 yılında yayımlanan bu kitabın Fars dili, Arap dili, Urdu dili, İngiliz dili ve Fransız dilinde çevirileri vardır.

h. Muhammed İkbal Biyografisi

Muhammed İkbal konulu Biyografi kitabı pek fazla yapılmamıştır. Onun yaşamı, eğitimi ve siyaseti İkbal ile ilgili kitaplar içinde başlıklar altında yer almaktadır. Bu kitap Muhammed İkbal biyografisini konu alan Türk bir yazarın yazdığı ilk kitaplar arasındadır. Kitabın Yazarı Ramazan Tunç, kitapta İkbal’in çocukluğunu, eğitimi, yurtdışı çalışmalarını, ülkesine dönüşünü, vefatını, dünya görüşünü, edebiyat anlayışını, tasavvuf görüşünü ve eserlerini bu küçük gibi gözükken ama içinde kocaman bilgilerin olduğu kitapta anlatmıştır. Kitabın sonunda İkbal’den seçme şiirler de yer almaktadır. Kitap 1984 yılında yayımlanmıştır. Kitapta özellikle İkbal’in edebiyat anlayışı dikkat çekmektedir.

i. Muhammed İkbal Biyografisi

Muhammed İkbal’i tanıtan en iyi eserlerden birisidir. Yayın yılı 2007 olan bu kitabın yazarı Doç. Dr. Ahmet Albayrak’tır.

Yazar, kitabına İkbal’in ünlü “Uyan” şiiri ile başlar. Devamında İkbal’in hayatı geniş bir şekilde anlatılmıştır. Ailesi, ataları geniş bir şekilde anlatılmıştır. Bu kitabı diğer kitaplardan farklı kılan özellik ise burada değişik ve ilgi çekici bilgilerin bulunmasıdır.

Kitap beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde “İkbal’in Hayatı” ana başlığı altında Ataları, çocukluğu, çevresi, eğitimi, yurtdışı maceraları, ülkesine dönüşü, siyasi çalışmaları, başarıları ve vefatı anlatılmıştır. İkinci bölümün ana başlığı ise “İkbal’in Eserleri”dir. Burada eserler geniş bir şekilde ele alınmıştır, ayrıca eserler manzum ve mensur eserler olarak ikiye

³⁶Karahan, Abdulkadir, *Dr. Muhammed İkbal ve Eserlerinden Seçmeler*, Gençlik Bas., İst., 1974, s. XII (önsöz)

ayrılmıştır. Bölümün devamında ise “İktal’in Ahlaki Şahsiyeti”, “Ana Hatlarıyla Düşünce Yapısı”, “Kur’an ve Peygamber Sevgisi”, “Mevlana ile Etkileşimi”, “Ölüme Bakışı” ve “Kendini Tanımlaması” konuları yer alır.

Üçüncü bölümün ana başlığı “Şiiri ve Sanatı”dır. İlk kez İktal’in sanat anlayışını bu kitap ele almıştır, İktal’in şiirleri, gazelleri ve rubailerinin özellikleri bu başlık altında açıklanmıştır.

Dördüncü Bölümde ise yazılarından seçmeler yer almaktadır. Burada İktal’in “Yansımalar” isimli eserinden alıntılar bulunmaktadır. Ayrıca İran’da Metafizik’in Gelişimi ve İslam’da Dini Düşüncenin Yeniden İhyası adlı eserinden de alıntılar bu bölümde yer alır. Beşinci bölümde ise İktal’in şiirlerinden seçmeler yer almaktadır. Kitabın son kısmında ise Türkçede Muhammed İktal çalışmaları bilgileri ve daha sonrasında Türkiye’de yer alan İktal eserlerinin açıklamaları ve künyeleri bulunmaktadır.

j. Muhammed İktal’in Hayatı-Fikirleri-Eserleri

Muhammed İktal hakkında onun hayatını, eserlerini ve özelliklerini anlatan kitaplardan birisi de bu kitaptır. R. İhsan Eliaçık’ın yazmış olduğu bu kitabın yayım tarihi 2006’dır.

Kitabın önsözünde İktal’in dini ve dünya görüşleri ve felsefesinden bahsedilmektedir. Sonraki başlıkta ise “İktal’in Hayatı, Çocukluğu ve Gençliği” başlığı altında İktal kısaca anlatılmaktadır.

Kitaptaki diğer başlık “İktal’in Temel Eserleri ve Fikirleri”dir. Bu konu başlığı altında ise “Kâinat, Tabiat ve İnsan” başlığı altında İktal’in doğulu-batılı filozoflarla ilişkileri yer alır. Kitapta ayrıca tabiat, akıl, aşk mistik tecrübe, şuur, madde, fizik, Allah kavramı, ilahi yaratma, ilahi ilim, iyilik ve kötülük, dua ve ibadet, özgürlük ve sonsuzluk, ruh beden, özgürlük kader, İslam’ın ruhu, vahiye peygamberlik, İslam dünyasındaki donukluk, din devlet laiklik konuları yer almaktadır.

Bir diğer başlık olan “İktal’in Eleştirileri”nde ise Batı medeniyeti, Modern okullar, edebiyat ve felsefe, batıcı yenilikçilik, başlıkları altında açıklamaları verilmiştir. İktal’in Misyonu isimli son ana başlık altında ise Siyasi Düzen, Sosyal Düzen, Kültürel Düzen, Hukuki Düzen yer alır. Kitabın sonunda ise İktal’in “Armağan-ı Hicaz”, “Zebur-i Acem”, “Cavidname” ve “Ey Şark Kavimleri” eserlerinden seçme şiirler yer almaktadır.

k. Muhammed İktal’in Tasavvufi Düşüncesi

Muhammed İktal çok yönlü bir şairdir. Muhammed İktal’in benlik, kâmil insan, İslam düşüncelerinin yanında tasavvufi düşünceleri de vardır. Onun tasavvufi düşünceleri bu kitapta derinlemesine ele alınmıştır. Yard. Doç. İsa Çelik tarafından 2004 yılında yayımlanan bu kitap iki bölümden oluşmaktadır. Bilindiği gibi İktal’in diğer kitaplarında tasavvuf düşüncelerine pek fazla dikkat çekilmemiştir.

İktal, tasavvufi hayatla iç içedir. Ancak pek tasavvufi bir düşünür olarak tanınmamıştır, çünkü O, “İslam’da Dini Düşüncenin Yeniden Teşekkülü” isimli eseriyle tanınmış olması ve şiir kitaplarındaki tasavvufi anlayışın pek farkına varılamamıştır. Kitabın oluşturulmasında yazar İktal’in Manzum, Mensur eserlerinden ve makalelerinden yararlanmıştır. Amaç İktal’in tasavvufi düşüncelerinin de ön plana çıkmasıdır..

Kitabın Giriş kısmında “Muhammed İktal’in Hayatı ve Eserleri”, “İktal’in Şahsiyeti ve Kişiliği”, “İktal’in Yaşadığı Çağın Genel Durumu” ve “İktal’i Etkileyen Düşünürler” alt başlıkları altında Muhammed İktal’in şahsi ve edebi özellikleri anlatılmıştır.

Kitap, iki bölüm halindedir ve birinci bölümün ana başlığı “İktal ve Tasavvufi Düşünce”dir. Bu bölümde İktal’e göre dini, tasavvufi tecrübe, tenkit ettiği tasavvufi tavırlar

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

“benlik” yorumu ve mistik açıdan bazı insan tipleri, insan telakkisi, insan-ı kâmil gibi konulara değinmiştir.

İkinci bölümün ana başlıklar ise “İkbal’in Düşüncesindeki Tasavvufi Kavramlar”, “Seyr-u Sülük Kavramları”, “Kalp-Vicdan ve Marifetle İlgili Kavramlar”, “İbadete Dair Kavramlar” ve Diğer Temel Bazı Kavramlar” konularıdır. Sonlarda bir de İkbal kronolojisi bulunmaktadır.

I. Muhammed İkbal’in Türkiye ve Atatürk Hayranlığı

Muhammed İkbal, kardeşi olarak gördüğü Türk milletini ve ulu önder Mustafa Kemal Atatürk’ü çok sevmiştir. Bu kitap onun Türklere ve Atatürk’e olan sevgisini konu alan bir kitaptır ve 1981 yılında Abdulkadir Karahan tarafından yayımlanmıştır.

Muhammed İkbal, Kurtuluş ve Trablusgarp Savaşlarında askerleriyle birlikte gösterdikleri kahramanca savaşlar ve mücadelelerden dolayı Mustafa Kemal Atatürk’ü çok takdir etmiştir. İkbal hem şehitlere hem de Mustafa Kemal Atatürk’e hayrandır. Türk dostu İkbal, bu sevgisini en önemli Urdu dilinde yazdığı eseri olan “Bang-ı Dera” da övgüyle bahsetmiştir.

İkbal, Mevlana Celaleddin-i Rumi’nin hayranıydı ve hep onun yolundaydı. Mevlana, Türkiye sınırları içerisinde yaşamıştır. Ayrıca İkbal, Türk siyasetçilere de ilgi göstermiştir. Bunlar Cemaleddin Afgani ve Said Halim Paşa’dır. Dr. İkbal’in Atatürk’e asıl hayranlığı ise İstiklal harbi sırasında Türk ordusunun onun komutasındaki azimli, imanlı cidal günlerinde görülmektedir.

Kitabın yazarı Karahan’ın, İkbal’in Atatürk ve Türk ordusu hakkındaki övgü dolu sözleri tırnak içinde kullanmıştır. Ayrıca 1924 Şubatında Lahor’da Haydar İsmet ve İlyas adlarında iki Türk subayının kendisine yaptığı ziyareti de burada anlatır. Muhammed İkbal ve Mehmet Akif arasındaki ortak noktalar da bu kitapta yer alır.

m. Muhammed İkbal: Hayatı, Sanatı, Mücadelesi

Muhammed İkbal için yazılan en kapsamlı kitaplardan biri olan bu kitap, başlangıçta Muhammed İkbal’den önceki siyasi durumu ile başlar ve devamında İkbal’in yaşam öyküsü geniş bir şekilde anlatılmıştır.

Kitap çeşitli bölümlere ayrılmıştır. “Kurtuluş Toprağa Kök Salmak” başlığı altında Muhammed İkbal’in Avrupa’dan ülkesine dönüşünü anlatılmıştır. Burada sıkça İkbal’in sözleri kullanılmış ve açıklamaları yapılmıştır. “Dava: İslam Davası” başlığı altında ise Hint Müslümanlarının sorunları ve İkbal’in sözleri yer almaktadır. “Yeni Bir Ayyıldız Doğuyor” başlığı altında ise İkbal’in konferans konuşmaları, mücadeleleri anlatılmıştır. Bir diğer başlık “Geleceğin Sesi”nde ise Muhammed İkbal’in şiir anlayışı ve edebiyata bakışı yer alır. “Sanata Sindirilen Tefekkür” başlığı altında yine şiirleri incelenmiştir.

İkbal’in Mevlana’ya olan sevgisi ve bağlılığı “Mevlana ve İkbal” başlığı altında anlatılmıştır ve burada Mevlana ile ilgili görüşleri vardır. “Eserlerle Edebileşmek” başlığı altında İkbal’in bazı önemli eserleri hakkında bilgiler vardır.

Muhammed İkbal’in hayatının son anları ise “Ve Değişmeyen Netice” başlığı altında yer alır. Muhammed İkbal’in en meşhur şiirlerinden seçilenler ise “Şiirlerinden Seçmeler” başlığı altındadır ve son olarak “Nesirlerinden Seçmeler” başlığı altında İkbal’in önemli sözleri yer alır.

Bu kapsamlı kitabın yazarı Selahaddin Yaşar’dır ve kitap ilk olarak 1988 yılında yayımlanmıştır ve daha sonra kitabın diğer baskısı 2007 yılında yayımlanmıştır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

KAYNAKÇA

- AYAŞLI, Münevver, *Haminne'nin Suret Aynası*, Timaş Yay., İstanbul, 2009
- DAYANIR, Kemal, *Büyük Türk Dostu Muhammed İkbâl*, Merve Yay., Ankara, 1984
- İKBAL, Muhammed, *Benliğin işaretleri*, Çev. Ahmet Metin Şahin, Irmak Yay., Bursa, 1998
- İKBAL, Muhammed, *Doğudan Esintiler*, Çev. N. Ahmed Asrar, İş Bankası Yay., İstanbul, 1988
- İKBAL, Muhammed, *Şarktan Haber*, Çev. Ali Nihat Tarlan, Sufi Yay., İstanbul, 2006
- İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ KÜLTÜR İŞLERİ DAİRESİ BAŞKANLIĞI, *Uluslararası Muhammed İkbâl Sempozyumu Bildirileri*, İ. B. B. Yay., İstanbul, 1997
- KARAHAN, Abdulkadir, *Doğudan Gelen Ses İkbâl*, Ufuk Kit., İstanbul, 2001,
- KARAHAN, Abdulkadir, *Dr. Muhammed İkbâl'in Türkiye ve Atatürk Hayranlığı*, Edb. Fak. Yay. İstanbul, 1981
- KARAHAN, Abdulkadir, *Dr. Muhammed İkbâl ve Eserlerinden Seçmeler*, Gençlik Bas., İst., 1974
- KILIÇ, Cevdet, *Bir Türk Dostu ve Mevlâna Hayranı Muhammed İkbâl*, Elazığ, 2007
- PAKİSTAN SEFARETİ BASIN ATAŞELİĞİ, *Rumi ve İkbâl*, La Turquie Mat., Yaz. Nurettin Artam, İstanbul, 1952,
- SOYDAN, Celal, *Aşk ve Tutku*, Akçağ Yay., Ankara, 1999,
- TÜRK PAKİSTAN KÜLTÜR CEMİYETİ, *Muhammed İkbâl*, Tisa Mat., 1969
- TÜRK PAKİSTAN KÜLTÜR CEMİYETİ, *Türkiye'de Dr. Muhammed İkbâl*, Sırlar Mat., İstanbul, 1962

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

